

Katta mas'uliyat – kichik oylik: O'zbekistondagi buxgalterlar mehnatiga haq to'lash masalalari**ISFT insitituti Samarqand filiali Xalqaro buxgalteriya va moliya yo'nalishi SFF-01 talabasi****Musurmonov Ozodbek****Ilmiy rahbar: ISFT insitituti Samarqand filiali "Xalqaro moliya boshqaruv" kafedrası o'qituvchisi
Najimova Nigora****Annotatsiya (uzb)**

Ushbu maqolada O'zbekiston iqtisodiyotida buxgalterlarning tutgan o'rni, ularga yuklatilgan mas'uliyat va ish haqi o'rtasidagi nomutanosiblik chuqur tahlil qilinadi. Ish yuklamasi, malaka talablari va kasbiy xavf-xatarlar empirik ma'lumotlar asosida yoritilib, muammolarni bartaraf etish bo'yicha mehnatga haq to'lash tizimini isloh qilish, huquqiy himoyani kuchaytirish va kasbiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash bo'yicha kompleks takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: buxgalteriya hisobi, ish haqi, mas'uliyat, IFRS, mehnat bozori, iqtisodiy islohotlar, mehnat unumdorligi.

Аннотация (rus)

В статье проводится глубокий анализ диспропорции между ответственностью и заработной платой бухгалтеров в экономике Узбекистана. На основе эмпирических данных рассматриваются нагрузка, квалификационные требования и профессиональные риски. Разработаны комплексные предложения по реформированию системы оплаты труда, усилению правовой защиты и поддержке профессионального развития бухгалтеров.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, заработная плата, ответственность, МСФО, рынок труда, экономические реформы, производительность труда.

Abstract (eng)

This article provides a comprehensive analysis of the mismatch between responsibilities and salaries of accountants in Uzbekistan's economy. Based on empirical data, workload, qualification requirements and professional risks are examined. Complex proposals have been developed to reform the remuneration system, strengthen legal protection and support professional development of accountants.

Keywords: accounting, salary, responsibility, IFRS, labor market, economic reforms, labor productivity.

Kirish

Buxgalteriya hisobi har bir tashkilotning moliyaviy barqarorligi, boshqaruv qarorlarining to'g'riligi va soliq intizomini ta'minlovchi strategik ahamiyatga ega tizimdir. Korxonaning moliyaviy salohiyati, huquqiy barqarorligi va raqobatbardoshligi bevosita buxgalter tomonidan yuritiladigan hisob-kitoblar sifati va o'z vaqtida ligiga bog'liq. O'zbekistonda bozor iqtisodiyoti chuqurlashgani va xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga o'tish jarayoni tezlashgani sari buxgalterlik kasbiga bo'lgan talab, ularga yuklanadigan mas'uliyat va ish hajmi sezilarli darajada oshib bormoqda. So'nggi yillarda ish haqi o'sishiga qaramay, ko'plab hududlarda u buxgalterlar zimmasidagi mas'uliyat darajasiga mos kelmaydigan darajada qolmoqda. Bu holat nafaqat individual korxonalar, balki butun mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi uchun jiddiy xavf tug'dirmoqda.

Buxgalterlarning asosiy vazifalari va mas'uliyati

Zamonaviy buxgalterning vazifalari an'anaviy hisob-kitoblardan ancha kengroq doirada amalga oshirilmoqda:

1. **Moliyaviy va soliq hisobotlarini tayyorlash** - muntazam hisobotlar, soliq deklaratsiyalari va statistik ma'lumotlarni yuritish
2. **Mehnat hisobi jarayonlarini boshqarish** - ish haqi, mukofotlar, ta'tillar va boshqa to'lovlarni hisoblash
3. **Qonunchilikdagi o'zgarishlarni monitoringi** - doimiy ravishda yangilanishlarni kuzatish va amaliyotga joriy etish
4. **Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) asosida faoliyat yuritish** - xalqaro talablar asosida hisobot tayyorlash
5. **Ichki nazorat tizimini yuritish** - moliyaviy xavflarni minimallashtirish va aktivlarni himoya qilish
6. **Moliyaviy tahlil va prognozlashtirish** - korxona moliyaviy holati va rivojlanish istiqbollari baholash

Raqamlashtirish jarayonlarining tezlashuvi tufayli buxgalteriya hujjatlari va dasturiy ta'minotlari doimiy yangilanib turiladi. Bu esa mutaxassislardan muntazam ravishda malaka oshirish, yangi texnologiyalarni o'zlashtirish va zamonaviy bilimlar bilan boyitilishini talab qiladi.

Ish haqi bo'yicha mavjud holat: tanqiqiy tahlil

Hududlar bo'yicha farqlar

Statistik ma'lumotlar poytaxt va yirik shaharlarda buxgalterlar maoshi nisbatan yuqori bo'lsa-da, aksariyat viloyatlarda ish haqi buxgalter zimmasidagi mas'uliyatga mos emasligini ko'rsatmoqda. Toshkent shahrida buxgalterlarning o'rtacha ish haqi qolgan hududlarga nisbatan 1,5-2 baravar yuqori.

Statistik ma'lumotlar tahlili

Xalqaro ma'lumotlar:

- Glassdoor ma'lumotlariga ko'ra: oylik ish haqi 2,7 mln - 5,9 mln so'm
- WorldSalaries ma'lumotlariga ko'ra: median yillik maosh - 10,2 mln so'm

Tajriba bo'yicha o'rtacha maoshlar:

- 0-2 yil tajriba: 6,6 mln so'm
- 5-10 yil tajriba: 11,5 mln so'm
- 20+ yil tajriba: 15,7 mln so'm

Milliy statistika:

- 2025-yil yanvar-sentyabr holatiga ko'ra, mamlakat bo'yicha o'rtacha oylik ish haqi 6,16 mln so'm
- Moliya va sug'urta sohasida o'rtacha ish haqi 16,2 mln so'm

Yuklama va oylik nomutanosibligi

Kichik va o'rta korxonalarda bir buxgalterga bir nechta yo'nalishdagi ishlar yuklanadi: soliq hisobi, kadrlar hisobi, bank va kassa operatsiyalari, to'lovlar va xo'jalik jarayonlari. So'rov natijalari shuni ko'rsatadiki, 72% buxgalterlar ish vaqtining 60% dan ortig'ini qonunchilik o'zgarishlarini kuzatish va moslashishga sarflashadi. Biroq kompensatsiya ko'pincha bunday katta yuklamaga mos kelmaydi.

Kasbiy xavf-xatarlar

Buxgalterlar o'z faoliyati davomida quyidagi xavf-xatarlarga duch kelmoqda:

- Moliyaviy xatolar tufayli jarimalar va penaltilar
- Soliq tekshiruvlari va ularning og'ir oqibatlar
- Jinoyiy va ma'muriy javobgarlik
- Kasbiy reputatsiyaning yo'qolishi

Muammoning iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlari

Ushbu nomutanosiblik quyidagi salbiy oqibatlarni keltirib chiqarmoqda:

1. **Hisobot sifatining pasayishi** - doimiy stress va ortiqcha yuklama xatolar ko'payishiga olib keladi
2. **Yosh mutaxassislarning sohadan voz kechishi** - 65% buxgalterlik yo'nalishi talabalari o'qishni tugatgach, boshqa sohalarda ishlashni afzal ko'rmoqda
3. **Kadrlar almashinuvining oshishi** - korxonalarda uzoq muddatli mutaxassislarning qolmasligi
4. **Norasmiy bandlikning ortishi** - ish beruvchilar qo'shimcha yuklamani rasmiy ravishda kompensatsiya qilishdan ko'ra norasmiy usullarni afzal ko'rmoqda
5. **Korxonalarda moliyaviy barqarorlikning pasayishi** - sifatli moliyaviy boshqaruvning yetishmasligi
6. **Soliq intizomiga salbiy ta'sir** - noto'g'ri hisobotlar davlat byudjeti tushumlariga putur yetkazadi

Takliflar va amaliy yechimlar**1. Mehnatga haq to'lash tizimini isloh qilish**

- Buxgalterlar uchun minimal va tavsiya etilgan tarif setkalarini ishlab chiqish
- Hududlar o'rtasidagi farqlarni qisqartirish uchun stimullash mexanizmlari
- Malaka, tajriba va mas'uliyatni hisobga olgan holda differentsiatsiya

2. Kasbiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash

- IFRS va mahalliy standartlar bo'yicha bepul/arzon malaka oshirish kurslari
- Raqamli buxgalteriya dasturlarini o'zlashtirish bo'yicha treninglar
- Ichki nazorat va audit bo'yicha mutaxassislar bilan hamkorlikni kuchaytirish

3. Ish hajmini optimallashtirish

- Kichik biznes uchun soddalashtirilgan raqamli buxgalteriya tizimlarini joriy etish
- Ortib ketgan ma'muriy vazifalarni kamaytirish
- Avtomatlashtirish darajasini oshirish

4. Huquqiy himoyani kuchaytirish

- Mehnat sharoitlari va yuklamani tartibga soluvchi normativ bazani takomillashtirish
- Moliyaviy xatolar uchun javobgarlikni adolatli taqsimlash mexanizmi
- Buxgalterlar huquqlarini himoya qiluvchi maxsus qonun hujjatlari

5. Ijtimoiy-ma'naviy rag'batlantirish

- Kasbning ijtimoiy ahamiyatini oshirish
- Eng yaxshi buxgalterlarni rag'batlantirish tizimi
- Kasbiy hamjamiyatni rivojlantirish

Xulosa

Buxgalterlar O'zbekiston iqtisodiyotining tayanch bo'g'ini bo'lib, ularning mas'uliyati nafaqat korxonalarning moliyaviy barqarorligi, balki butun mamlakat iqtisodiy xavfsizligi va shaffofligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ish haqi va yuklama o'rtasidagi nomutanosiblik tizimli muammolarni keltirib chiqarmoqda va bu holat iqtisodiy rivojlanishga to'sqinlik qilmoqda.

Mehnatga haq to'lash tizimini isloh qilish, malaka oshirishni qo'llab-quvvatlash, ish hajmini optimallashtirish va huquqiy himoyani kuchaytirish nafaqat buxgalterlarning shaxsiy farovonligi, balki butun O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi uchun strategik ahamiyatga ega. Ushbu muammoni hal qilish davlat, ish beruvchilar va professional tashkilotlarning yaqin hamkorligini talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. O'rtacha oylik ish haqi bo'yicha yillik hisobotlar, 2024-2025.
2. Kun.uz. Hududlar kesimida ish haqlari tahlili, 2025.
3. WorldSalaries. Accountant Salary in Uzbekistan, 2024-2025.

4. "Problems and Prospects of Applying IFRS in Uzbekistan", ilmiy maqola, 2025.
5. Moliya vazirligi va xalqaro moliyaviy tashkilotlar (JICA, ADB) hisobotlari.
6. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi.
7. Glassdoor. Salary Data for Accountants in Uzbekistan, 2024-2025.
8. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. Buxgalteriya hisobi va hisobot standartlari to'g'risidagi qonun hujjatlari to'plami.
9. "Mehnat bozori tendensiyalari: O'zbekiston", Jahon banki hisoboti, 2025.
10. "Raqamli iqtisodiyotda buxgalterlik kasbi", Xalqaro buxgalterlar federatsiyasi nashri, 2024.